

ACC. N:R M. 13351:1-14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Engelborg Johansson, Markaryd*
Härad: *Linnerbo* Berättare: *" " "*
Socken: *Markaryd* Berättarens yrke: *husföreståndarinna*
Uppteckningsår: *1954* Född år *1898* i *Lbinneryd*

Man och kvinna. s. 1-14.

N. N. 39.

Skriv endast på denna sida

Man och kvinna

"Glas ser manlig ut." Detta uttryck har följts många gånger när en mans utseende har diskuterats. Vad som ligger i detta ord manlig (käravärd.) låter sig kanske knappast förklaras, men att både hollning, värd och utseende spela roll så mycket är klart. Ett vara djärvt, starkt och framför allt självtillitfullt var egenskaper som åtminstone för, fördrades för att vara manlig. Glada kan så bredvid dessa egenskaper, lyftas förvärva sig några kvinnliga egenskaper, såsom att tala något främmande språk, eller dylikt så var det färdigheter som uppskattades, inte minst av den kvinnliga parten. Däremot vill det synes som om manns sinnesskärpa, beundrade den som kunde utföra vissa arbeten måstergillt, såsom plöja, hästa och angräsa säd och i motsatt till kvinnan, borde mannen också vara hemmastadd i såväl politik, som sociala frågor.

För oss att se, skulle väl en man med alla dessa goda egenskaper också vara kvinnfolkstypen, men det är inte alldeles säkert, ty en så framstående person kunde vara

det felet, att vara stram och högfärdig, och sådant tolerera
icke kvinnan i allmänhet, åtminstone icke förr. Ett mannen
är dreslig och gemyttlig, men på samma gång enkel och okonstlad,
är nog egenskapen som kvinnan i allmänhet förr, beundrade.
Ålpränder. Så en man, med svor damor och oförskämda ord,
beträktas han som ohörig och tillbakakallad. Sam de
sista åren har spritt sig även till landsbygden, skulle man
aldrig förr i tiden tolererat, utan det skulle anses mycket
opassande.

Till hederbegreppet för en man, borde också vara att
han höll sina ord och var "helt för sin hatt," som det
heter, ej heller ändrade ståndpunkt, för andras meningar.
Åtminstone icke i sällskap, fick mannen visa ämbetsbety-
gelse om han ville behålla sin heder, och i många
fall, visste ingen om att de unga, intresserade sig för
varandra, förrän de offentligt blev förlovningarna.
För att se manlig ut, skaffade man sig i regel vissa ting, en
klacka, knier, böjor och i många fall snusdosa.

Dessestämman baro alla män skägg, varierande kelskägg,
och mustasch och för omkring 50 år sedan, var det modernt
att unga män talerade sig. Denna sed, som sedan blev
omöjligt snart avskaffad, eftersom de gamla ansågo
det opassande och mindre hederligt. Utom förtörningsringen,
kunde en man aldrig bära några prydnader, om han
ville vara manlig. Händt det likväl, såväl enligt tidens sed,
att någon hade förkärlek för dylikt, ansågs vederbörande vara
mindre "kärleksvärd", som det heter.

I denna bygd, har många bygdespelmän, värt upp och att
dragspel och fiol varit de instrument, som bäst passa för män
där som äro alla ense. På senare år har likväl en ändring
börjat inträda, i det att även män numera spela och
sjunga till arget och gitarr.

I de hus, som byggdes i slutet av 1800 talet inreddes
för det mesta ett litet rum på vinden, (loftkammare)
fäst för de manliga medlemmarna, som gärna ville
vara en stund för sig själva, där de också fingo möblerna.

efter egen smak. Eltorn bûddplåskerna, två - tre stycken
hade man gärna ett skrivbord, och en byrå med varm läda,
dis man förvarade under kläder och krukar. I de flesta fall
var denna vindskammare utan eldstad, men lepräl
be boddes den året om, av de manliga medlemmarna i
familjen, som verkligen inte var bortskämda med värme
och trevliga rum.

Var mannen i äldre tid angelägen om att se manlig ut, så
kan vi också med skäl säga, att kvinnorna strävan
gick ut på att vara kvinnlig. Vad som här det är kanske inte
biller så lätt att i detalj beskriva, men även här spelar skönhet
sätt sin stora roll. Att vara vänlig och gemyllig mot alla,
lala och lita på rätt plats, förmåga men inte allt för mycket
fyllbakedragen, den kvinnan som hade dessa egenskaper jämte
ett gott utseende, hade åtminstone i äldre tid också karl-
syke som det heter. Kvinnor sinsemellan, beundra idan
att väras glad och livlig, också vissa färdigheter för förmåga
att ordna och ställa, kunskaper i matlagning, och handarbete

sarak för blommor och kläder, och framför allt ett gott humör
som det heter.

Ungefär så här, såg det kvinnliga ideal ut, vid den tid, då ämnas-
sport, idrott och semester var okända begrepp, på landsbygden.
Blommet, var husmoderns plats, och särskilt mannen som barnen,
sågo helst att mor var hemma, där hon i de flesta fall var den
sammankallande länken och där, så långt det gällde hennes område,
förde hon också sporan. Vilken som var kvinnans plats, utom
hemmet, förstod hon själa mycket väl, och att överskrida den,
var säkerligen inte en lönke på, för besöka ett politiskt föredrag,
en stämning, etc vilken kvinna hade velat utsätta sig för
en sådan skandal? Säkerligen ingen! Eller placera sig kyrkan,
lite höger bland männen. Ingalunda. Däremot hade kvinnorna
sin plats på bjudningarna, så långt fram som möjligt och det
vill synas, som man ansåg dem som de förmärsta gästerna,
vilka mest uppmärksammades och brusades.

5 Dessa bjudningar, barn dop, bröllop, etc. som voro så vanliga
då för tiden, torde vara den enda möjlighet som kvinnorna

hade ett få vara ute i det ofenkliga. Vid sådana tillfällen, boro kvinnorna smycken, mer och mindre. Utom örenringar, som ären boro i vardaglag, hade man på den tiden kläppor, med lång kedja, brosch, och halskedja. Samtliga smycken, voro gärna på den tiden av äkta guld, eller silver, och ännu finnes flera sådana i behåll.

Bland klädesplaggen, torde klädet och förklädet (båda dessa plagg tillhörde brödet utstyrelsen) vara de plagg, som mest beundrades, och varje ordningssam kvinna, ägde ett skrin (äska) där hon förvarade dessa plagg, juvel smycken och dygripar. Dessutom ägde också varje vuxen kvinna, en kista, där hon samlade linne och andra värnaden, till det nya året.

Om en kvinna, vid denna tid hade uppdräkt med kardklippad hår, hade hon blivit till allmänt idåje, och fastän man sällan såg dem barhuvade, fästes stort anseende på håret, både då det gällde förg, och frisyran i sin helhet.

I stort sett, ville kvinnan vara oanständig och rädd om sin hedersförg, men kände det lika väl tyvärr, att ett äkta barn

ham till världen, så betraktades det rent av som olycka, och vederbörande var så gott som utskämd, för hela sitt liv.

Larzen, vilke egentligen hvar befattning med en sådan, och på åkern skapsmarknaden var det betydligt med ett pris, på den som hade "en skur på hornet", som det uttrycktes. Ungefär, på samma sätt betraktades mannen, i samma förhållande och för att rädda äran, var det ju ett sätt att försvinna från trakten.

Täldre tid, fäste man sig mycket vid det som var spassande både så gällde män och kvinnor, de syssla med hästar, köra, ridas, aldrig skulle en kvinna på den tiden, förmått sig till dylikt. Inte heller kunde det passa, att en man befattade sig med mjölkning, matlagning, råfäst eller florka bär, sådant var kvinnogöra och man aktade sig väl för att gå in på varandras område. Det vill emellertid synas, som om manna- haft lättast för att lämna äroda seder och bruk, ty snart kunde man hitta ex, där mannen bjöts till, med vissa kvinnoarbeta, såsom mjölkning, frädgårdsarbete, faders beaktar etc. Gärdes förkom flera slags yrken för, och så för män

men de som voro mest ansedda, var iäkerligen handlare
och lantbrukare, då det gällde denna trakt.

Skönslig ykesutbildning, var däremot mindre vanlig i äldre
tid. Det ansågs att ett ordningsamt hem, borde vara i stånd
att kunna meddela den unga flickan, vad hon som blivande
hustru behöfde kunna. Utom hushållsarbete, fick hon i
hemmet lära sig väva, och even beklätt sy, vilket ansågs
särskilt fördelaktigt att kunna. Naturligtvis frökam också
spökeförsärgande kvinnor, men fanns det någon annan möjlighet
än att laga plåts som pigga, eller arbeta på fabriken i Tingsfors
så grep man den. För resa utom lands till Amerika, eller till
Danmark, där man i många fall stannade för alltid.

Landsbygdens kvinnor, hos som regel haft ett skräfsamt liv.
Utom hushållet, med dess många besyr, skulle husmor också sköta
smädjurens på gården, såsom kalvar, grisar och höns och att
det var hon, som skulle så, såväl kornet, som säden, det var
alldelas självklart. Darest män och kvinnor, arbetade tillsammans
såsom vid höbärgning, massa och störläkt var mannen

grannlaga nog, att själv göra det stängande arbetet.

Kvinnans arbetsdag, blev emellertid betydligt längre än mannens, ty om arbetet ute, på åker och äng var slut, var det kvinnans syssla att mjölka, laga brännmat, bädda st för enkel och passa småbarn, etc. Ungefär samma arbete, hade hon att beräkna på morgonen, och därför var det icke ovanligt, tex vid slätterna, att kvinnans arbetsdag började redan kl. 4 fm.

Sedan fanns det också sysslor, som kvinnor i många fall måste utöfa, och som var så föraktade att man rent av skändes för att dela om det, tex gödsla ut i ladugården, (måke) sprida gödsel på åkern, eller bida en brunsvij ko, till fjur. Detta var hartgöra och ansågs icke alls passa för kvinnor.

I regel, tycks det som att både män och kvinnor, frivilligt var för sig, i arbet lag. Detta är icke svårt att iakttaga med tanke på den frista stämning, som i många fall inträdde, då en man närmande sig det kvinnliga arbetslaget. Mycket opassande var det också om en kvinna,

drag sig åt männens arbetslag. Han fick därigenom
ord om sig att vara angelägen om manligt sällskap,
och det har alltid ansetts mindre hederligt i den här kretsen.
Däremot är det omöjligt att tänka, att ett gille vare sig
kusegille, slättergille eller dylikt skulle kunna gå ner stapeln,
utom att både män och kvinnor deltog. Slättergille skilde
sig från andra fjärdningar i det, att männen voro be-
rättigade att gå före kvinnorna till bordet, men av ortig-
hetsskäl villo de knappast acceptera denna förträdesrättighet.
Täldre tid, eller så länge det ännu var vanligt med
barnföddel i hemmet, var det självklart att mannen (makern)
var närvarande, även en barnmarsk var tillstädes.

Att hjälpa och uppmuntra sin make, så länge det var
omöjligt, var i regel hans funktion och givetvis även
se till, att barn och ungdom voro avlägsnade från hemmet,
dessa kritiske timmar. Slände så att en främmande
man kom i något ärende till ett hem, där det fanns
barnsängkvinnor, så blev han icke gammal där,

utens beger sig. Därifrån såg folk barnen kunde vara.

Den lyckliga händelsen var emellertid i regel snart
överskändes, och förhållanden kommo mer i jämvikt.
Pått snart började man tala om barn dop, och bländ andra
förberedelser, var också att utse gudmor och faddrar, till
det lilla barnet. Eldrig skulle det kunna förkommit
för sex femti år sedan, att en man, höll ett barn till
dopet, men att anmoda unga män till faddrar, var
därmed mycket vanligt.

Böneman eller äktenskapsmäklare, höll man sig också
med här i trakten, och både män och kvinnor stod
till tjänst i det fulla. Att man inte åtog sig uppdraget
i fruga, utan någon som helst ersättning, är ju en
genom sak, men uthögt uppdraget till allmän betänhet,
kunde den aktiva bönemannen, tjäna sig ett par varma
gullestrumpar, eller åtminstone en hedersplats på veder-
börandes bröllop.

11 En sådan tillställning, som ett gammaldags bondbröllop,

Såväl ett oerhårt arbete, för både män och kvinnor. Utom de löpande sysslarna, hade man ett ordna för ett hundratal gäster, 2-3 dagar i många fall. Men om männen kunde hjälpa till, med vissa handräckningar, var ändå sådana sysslor som brätt, brygd och bak, speciellt kvinnosysslor men sådana arbeten som slakt, köttlar och för öfrigt all distribueringar matvaror, till bröllopsgården, det hörde till de manliga sysslarna. När man sedan kommit så långt, att det var tid att bygga örepart, på var detta arbete gemensamt för flickor och pojkar. Flest skulle detta arbete göras i skymundan och hemma som en överraskning till folket i bröllopsgården, vilken i regel vid det här laget var i ordning att mottaga gäster.

De flesta visse föresättningar, företogs i hemmet, och att kvinnorna, såväl på bröllop som andra bjudningar i äldre tid, voro de mest uppmärksammade gästerna. 12 är ännu i färskt minne hos många i denna bygd.

Vid begravning, och i samband med tilläggande av den döde
hade ofta män och kvinnor, vissa speciella sysslor.
Således, om det var en man som var död, skulle också
en man, vara med och klippa och raka den döde, men
i övrigt var allt på hörande av det kvinnliga.

Snarast, kan man säga att det var någon skillnad
på lekristans utseende, avsett för män eller kvinnor
men däremot, då det var frågan om lekrista åt barn
var denne alltid målad vit. Endast tidens sed, gäst-
män och kvinnor som varandra i sorgeläge, direkt till
den öppna gravens jordfästning inne i kyrkan är något
endast för de siste 35-40 åren, men inne i kyrkan,
var det viktigt att män och kvinnor skulle var för
sig.

Ungdomar, som alltid haft gemensamt intresse för lek
och dans, hade ofta här en plats där de samlades och
lekte ut i det fria. Platsen kallades fläckan och här

13 stände man ofta, under sommar tiden för att leka

och dansa. Dessom frunt vänska var man mycket angelä-
gen att hålla intima frändskapsband, som möjligen
kunde upprätthålla dylika sammankomster, ty det hela
kunde ju gå i stöpet, och som vill seätta sig för sådan
skandal på den tiden.

Säkertigen tog man äktenskapsfrågan mycket allvarligt,
på den tiden och övervägde nog alla detaljer, innan
förlofning skötades. Därför kunna vi ge oss akt
på, att trots många svårigheter, var ingenting såll-
syntare än skilsmässa om det övertvordtaget
någansin förekommit i äldre tid, i denna bygd.